

Posudek bakalářské práce

Název práce: Umění vědeckotechnické doby v kontextu úvah Jana Patočky

Autorka práce: Anna Bělohradská

Posudek vedoucího práce

Téma, které si ke zpracování ve své bakalářské práci vybrala kolegyně Anna Bělohradská, nepatří ke snadným. Přehledně, srozumitelně a adekvátně zachytit relevantní aspekty názorů Jana Patočky na vztah mezi uměním a vědou vyžaduje značné úsilí. Nejenom, že je zapotřebí se pozorně seznámit z řadou textů a jednotlivých vyjádření, v nichž se Patočka k tomuto problému obrací, ale také pochopit nesnadný a poměrně široký filozofický kontext těchto textů a vyjádření. Teprve na základě takové erudice je zapotřebí Patočkovo pojetí zmíněného vztahu poctivě promýšlet a pokusit se o jeho zvládnutí, o obezřetné a dostatečně sebekritické zformulování jeho hlavních momentů, případně i otevřených otázek, které jsou s ním spojené.

Kolegyni Bělohradské se naneštěstí nepodařilo v naznačených dimenzích průzkumu Patočkova myšlení postoupit tak daleko, aby výsledné formulace obsažené v textu její bakalářské práce byly koherentní a také adekvátní ve vztahu k Patočkovu myšlení. Dodávám, že práce byla odevzdána i přes varování školitele, který upozorňoval na její nedostatky.

Zatímco první polovina textu, která se věnuje Patočkovým názorům na vztah mezi uměním minulosti a přítomnosti, je po obsahové a formulační stránce ještě přijatelná, druhá polovina práce, která se má zaměřit na Patočkovo pojetí vědy a vztah mezi vědou a uměním, vykazuje vážné nedostatky. Text je zejména v této druhé polovině na řadě míst útržkovitý, není zřejmé, co autorka chce v jednotlivých pasážích textu přesně tematizovat. Nejasná je tak nakonec i celková struktura textu, není jasné odkud a kam ve svém průzkumu autorka vlastně směřuje. V textu se některá témata opakují, jiná se naopak jeví jako přidaná navíc. Opakovaně je zmiňován například problém svobody, který je se soudobým uměním spojený, na žádném místě mu však není věnována soustředěná pozornost. Jako zbytečná se mi naopak jeví kapitola „2.1. Filozofie vědce a problém objektivit“. Z textu není vůbec jasné, čím přispívá k řešení hlavního tématu. Obdobně nadbytečná se jeví i vnitřně nesourodá kapitola „2.2. Otázka úpadku technické civilizace“. Problém vývoje vědeckého přístupu ke skutečnosti se autorce nepodařilo srozumitelně vztáhnout k problému, kterým se většině svého textů zabývá.

Text je ve své současné podobě zatížen mnoha nedostatky, které vyplývají z malého pochopení klíčových konceptů nebo termínů, s nimiž je zapotřebí se při psaní takto zaměřené práce vyrovnat. Na mnoha místech se autorka nechá vést zněním Patočkova textu, aniž by se pokoušela o hlubší porozumění, nebo se nechává příliš pohodlně vést sekundární literaturou.

Jako zplošťující se mi jeví už interpretace Patočkovy návaznosti na Hegelovo pojetí umění. Kromě stručně popsané Patočkovy inspirace Hegelem v textu chybí zmínka o zásadní odlišnosti mezi Patočkovou a Hegelovou koncepcí. Vystižení této odlišnosti, které vyplývá z naprosto rozdílné ontologické pozice obou autorů, by přitom pomohlo plastičtějšímu postižení Patočkových úvah o umění v minulosti i současnosti. Neproniknutí k odlišnosti mezi Hegelovou a Patočkovou pozicí se na některých místech textu výrazně prokazuje. Například na s. 20 se bez dalšího konstatuje: *Podle Patočky je v současnosti úkol odhalování absolutna přenechán víře, a především vědě. Zcela nejasné zůstává to, co se tu míní absolutnem. Pokud by se však absolutnem mínilo bytí ve smyslu Patočkou přijatých ontologických předpokladů, pak toto tvrzení nepochybně neobstojí. To ostatně dokazuje celá řada citátů a parafrází Patočkových názorů, které v bakalářské práci nacházíme na jiných místech*

Právě nejasnost ve věci Patočkova ontologického stanoviska je z textu práce dosti zřejmá. Uvést se dá například pasáž ze s. 24 až 25, která se dotýká vztahu mezi vědotechnikou a pravdou: *Patočka se totiž obává, že vědotechnické pojetí pravdy (objektivizace) zcela nahradí pravdu v původním smyslu, totiž jako odhalení, nahlédnutí, ukazování jsoucna. Vědotechnika by mohla způsobit, že člověk na svůj vztah k pravdě zapomene, jelikož bude pohlcen věcmi, které se ukazují v pouhém jsoucnu. Jaký je tedy vztah mezi pravdou a jsoucnem? Co na vztahu k pravdě vědotechnika mění, nebo může měnit? A v této souvislosti se může čtenář například ptát co se myslí termínem „jednotná pravda“, který autorka používá na s. 18?*

Jak chápe autorka Patočkův termín „Síla“? V práci se s termínem pracuje často, ale není koherentně vyložen. Na s. 7 se říká: „Uvidíme, že Patočka pojímá moderní vědu a techniku jako anonymní „vůdčí Sílu“, kterou je soudobá společnost ovládána.“ Na s. 22 se naopak uvádí: „Jak jsem již naznačila v předchozí kapitole, věda je podle Patočky hlavním prostředkem vlády Síly, která se v moderní a soudobé společnosti jeví jako vládnoucí princip.“ Jaký je tedy přesněji vztah mezi vědou a Silou?

Jaké je alespoň v hrubých rysech Patočkovy pojetí estetického postoje, které autorka opakovaně zmiňuje, aniž by ho vysvětlovala? Jak je to s Patočkovým chápáním nezajímavosti, či naopak zajímavosti estetického postoje? Na s. 12 se uvádí: „Estetický postoj charakterizuje nezajímavý zájem, přičemž v Patočkově pojetí divák nemůže být zcela nezajímavý ...“. Proč podle Patočky umožňuje estetický postoj zkušenost svobody? Na s. 15 se uvádí: „Důležitým rysem moderního umění je estetický postoj, který nám umožňuje prožívat zkušenost svobody“.

Jak autorka chápe Patočkovy pojetí této zkušenosti svobody, které je s uměním spojené? Některé pasáže naznačují určitou psychologizaci takového pochopení. Na s. 33 autorka shrnuje takto: *Umění je zkrátka manifestem lidské svobody. Je v něm možné všechno, čímž člověka osvobozuje, a to jak ze strany umělce, tak i recipienta. Má tu schopnost člověka posunout za hranice vlastních racionálních i emocionálních možností a osvobodit ho od podřízenosti každodennu. Je činností duchovní svobody, která nám umožňuje vidět to, co bychom jinak nemohli.* Vzápětí, na s. 34, však autorka přichází z formulací, která bez dalšího vysvětlení zdůrazňuje ontologické zakotvení zkušenosti svobody: *Svoboda člověka je tedy dokázána v moderním a soudobém umění, protože realizace svobody spočívá v procesu tvoření, neboli v umělecké tvorbě. Ve svém základu je svoboda vázána na ontologickou koncepci. Stejně tak je ontologicky orientovaná i Patočková filozofie umění.*

Zejména na závěrečných stranách je text práce nezřídka nesouvislý, útržkovitý. Dostí svévolně se na malém prostoru mění jednotlivá témata i hlediska přístupu k nim. Není zřejmé, o čem přesně práce na těchto stránkách pojednává. Například na s. 24 se konstatuje: *Zásadní Patočkovou myšlenkou však je, že umění zachycující svět, ve kterém žijeme, se vztahuje k bytí stejně, jako se k bytí vztahovalo umění minulosti, přičemž se však zásadně změnila podoba vztahování k bytí. Soudobé umělecké dílo zachycuje a fixuje „hypertechickou“ současnost.* Co znamená tato fixace hypertechičnosti? Od kdy o ní můžeme v umění mluvit? Jaký je vztah k předchozím obdobím? A co znamená tato případná proměna ve vztahu k bytí samému? Odpověď rozhodně nepřináší ani odstavec, který na s. 24 bezprostředně následuje. Je tohoto znění: *Máme před sebou nové období, které již není zařaditelné do období estetického. Charakter tohoto nového uměleckého období tkví v mnohosti navzájem rozdílných smyslů, a tedy i disharmonie a neklidu.* V jakém smyslu tu máme co do činění s novým obdobím, které následuje po období estetickém? Vždyť autorka toto nové období charakterizuje způsobem, který odpovídá Patočkově charakterizaci období estetického, jež je

v jeho pojetí v oblasti umění právě typické mnohostí smyslu, a tedy disharmonií. Výsledkem autorčina svévolného zacházení s Patočkovými vyjádřeními a Patočkovými termíny na těchto závěrečných stránkách její práce je, naneštěstí, až určitá frázovitost. Na s. 31 se uvádí:

Moderní umělecká díla tedy vyjadřují zásadně subjektivní a individuální smysl, v důsledku čehož dochází k pluralitě smyslů. Proto dochází k tomu, že neexistuje žádný ústřední, pozitivně formulovaný bod smyslu v moderním umění, jako tomu bývalo v umění starším. Taková mnohost smyslů ovšem člověku umožňuje „vztahování se k bytí“. Díla moderního umění jsou podle Patočky samotným „odkrýváním bytí“. Umění je tedy vázáno na ontologickou koncepci. Je schopno odkrývat podstaty bytí. Co se tu myslí „podstatou bytí“? Proč mnohost smyslů umožňuje vztahování se k bytí? Není to spíš obráceně? Na takové a obdobné otázky se text bakalářské práce ani nepokouší odpovědět.

Na jedné straně mohu pozitivně hodnotit autorčino zaujetí pro zvolené téma a zejména zlepšení formulačního i obsahového stavu textu bakalářské práce, ke kterému v průběhu posledních měsíců došlo. Na straně druhé musím upozornit na zásadní nedostatky odevzdaného textu. Text obsahuje řadu nepřijatelných formulací, které vyplývají z příliš malé obeznámenosti s Patočkovým myšlením a filozofickým kontextem, do něhož toto myšlení náleží. Textu bakalářské práce by mělo být věnováno více času a úsilí.

Předloženou bakalářskou práci v její současné podobě hodnotím stupněm **neprospěla**.

V Praze, 25. 1. 2022

doc. PhDr. Miloš Ševčík, Ph.D.